

L'Antoni Mercadé durant el servei militar que va haver complir després de la guerra

Memòries d'un soldat de la lleva del biberó

Antoni Mercadé Llopert

PRÒLEG

Sempre m'ha interessat el tema de la "Lleva del Biberó" o com els protagonistes l'anomenen: "Quinta del biberó". Per una part, perquè el meu pare va ser un soldat d'aquesta lleva que va combatre a la batalla de l'Ebre. Per altra banda, perquè crec que s'han de recollir totes les vivències que els testimonis directes ens puguin relatar sobre la Guerra Civil espanyola per evitar l'oblit de fets històrics que van causar molts i molts morts i van ser molt traumàtics i de gran patiment, tant per part dels soldats, com per part de la població civil, potser amb l'esperança que si es recorden no es tornin a repetir mai més. Per últim, m'impresiona el fet que es decidís enviar a la guerra a primera línia de foc a uns joves atemorits, sense experiència militar i mal proveïts.

En un principi, els van mobilitzar per cobrir tasques auxiliars, però quan els van necessitar, no els varen estalviar combatre en una batalla terrible amb milers i milers de morts i amb molts episodis de gana i set: la batalla de l'Ebre.

Eren tan joves, que segons l'Antoni Mercadé em conta, i la història ho corrobora, la Frederica Montseny en assabentar-se que havien de mobilitzar nois de 17 anys va exclamar: "pobra canalla, si encara prenen el biberó", d'aquí el nom amb què va ser coneguda aquesta lleva.

A la dreta, Francesc Comes a Tarragona el dia d'incorporació a files per anar a la guerra, junt a uns companys. Com a part del proveïment, el meu pare porta una cullera penjada als pantalons i un plat.

Amb aquest afany de preservar la memòria històrica, vaig voler entrevistar un dels homes de Baix a Mar que va anar a la guerra i va ser de la lleva del biberó i encara es pot enraonar amb ell de forma lúcida: l'Antoni Mercadé Llopart.

Així ho vaig fer, però al final de l'entrevista gravada, em va entregar un relat que ell va escriure (i que la seva néta Anna va posar en net) i amb sorpresa meua, va explicant d'una forma completa, ordenada i entenedora les seves vivències de la seva estada a la guerra.

L'Antoni va néixer a Baix a Mar l'any 1920, el seu pare va ser pescador (embarcat al llum "Tarraco") i treballador de la Cooperativa. L'Antoni, en un principi, no va seguir l'ofici del seu pare, ja que quan el van cridar a la guerra, estava treballant d'aprenent de paleta (va ajudar a construir el refugi

que hi havia a la fàbrica Pirelli i que ell recorda com un espai tot despul·lat-la gent quan l'ocupava estava tota dreta- amb unes parets molt amples de formigó).

Vaig considerar que l'escrit que em va entregar tenia un gran valor històric ja que a més dels fets força interessants que s'hi poden trobar, no manquen noms, dates i dades que poden complementar o corroborar algun episodi de la història escrita que actualment disposem.

Per tot plegat, vaig decidir que en lloc de contar jo el que m'havia explicat, ho llegíssiú vosaltres mateixos amb les seves pròpies paraules. És un escrit impressionant que de segur us farà passar una bona estona.

Gabriel Comes Nolla

Tràgic relat de la meua vida durant la guerra civil

Antoni Mercadé Llopart

Enyorança, sofriment, tristesa, molta por i amargor van ser els sentiments més freqüents durant la meua època de soldat de la Lleua del 41, també anomenada "la Lleua del Biberó".

Vaig néixer el 29 de desembre del 1920. Tenia 17 anys i treballava a la construcció quan el dia 18 de juliol de 1936 esclata una revolució per Espanya. Aquesta es va ampliar cada dia més fins que va desembocar en una guerra civil. El territori espanyol va quedar dividit en dos bàndols: un a favor del govern republicà i l'altre, el de les tropes manades pel capità general Francisco Franco.

El dia 28 d'abril de 1938, el govern republicà va demanar a files la Lleua del 41 per completar les baixes que havien tingut durant els mesos de combat, cada dia més durs i terribles. El mateix dia 28 d'abril pel matí ens vàrem presentar a la caixa de reclutes de Tarragona i ens van prendre la filiació. A continuació ens traslladaren amb camions descoberts al camp de preparació militar del Parc Samà (Cambrils). La pluja ens va acompanyar tot el camí deixant-nos molt mullats, el dia anava en consonància amb la tristor dels nostres cors.

La nostra preparació només va durar nou dies, fins al 7 de maig. Aquell dia per la tarda ens traslladaren en tren fins El Morell, només hi vam ser un dia però jo vaig aprofitar per anar a casa. Al dia següent quan vaig arribar ja estava tot a punt per marxar, ens van fer pujar a un tren de càrrega sense dir-nos on ens portaven. Després de passar unes hores de viatge vam arribar a Falset i allí ens esperaven uns oficials i uns comissaris que es van fer responsables de tots nosaltres. Ens portaren cap a les casernes d'allotjament de la 42 Divisió, 227 Brigada, 906 Batalló, repartits per diferents companyies del mateix Batalló; a mi em va tocar anar a la segona companyia. Durant un més cada dia havíem de fer pràctiques militars per aquelles muntanyes.

El dia 9 de juny de 1938 a les vuit de la tarda, vam haver de recollir l'equipatge i ens van portar a una esplanada a totes les forces de la 227 Brigada. Després d'estar formats vam trencar files però no vam poder abandonar

l'esplanada. Ens van dir que els camions venien a buscar-nos però aquests no van venir i es va fer fosc. La nit va venir acompanyada d'una tempesta i amb el fusell i una manta vam fer-nos una tenda de campanya per posar-nos-hi dins. Aquests problemes van fer que, degut a la moral que teníem, quedéssim encara més ensorrats. Finalment a les dotze de la nit van arribar els camions. El viatge va durar tota la nit i com que els camions estaven destapats i mullats vam passar un fred horrorós. Quan per fi els camions van parar, vam baixar i vam veure un poble buit que havia estat evacuat, era La Torre de l'Espanyol. Ens van dir que estàvem a 2 o 3 quilòmetres de les trinxeres i de les línies de foc i que no havíem de sortir de sota d'unes oliveres perquè podíem ser vistos per l'enemic. Ens van donar menjar el qual consistia en llaunes de carn i pa. Al fer-se fosc vam sortir del nostre amagatall i vam passar cap a les trinxeres per tal de rellevar unes brigades internacionals que feien línia a tota la vorera del riu Ebre. Però abans de fer el relleu, als de la meua companyia (la 23) ens van donar l'ordre que ens havíem de quedar de reten al poble de La Torre de l'Espanyol on es posaria la Comandància del Batalló. Allí hi vaig passar vuit dies i després, per primer cop i amb molt de silenci, vaig entrar a les trinxeres. Aquestes estaven molt ben fortificades i des d'allí dominaves molt de terreny. A la vista estaven els pobles de Flix, Ascó i Vinebre; aquest últim estava molt a prop de la part esquerra del riu i gairebé tocava l'aigua; la part dreta estava sota el poder de les tropes del General Franco.

El primers dies que vaig estar a les trinxeres van ser molt llargs i tristos. Els moviments del front eren escassos tot i que de tant en tant algunes ràfegues de metralladora sortien de trinxera a trinxera.

Un dia estàvem prenent el sol darrere d'unes trinxeres i de sobte l'artilleria enemiga va començar a tirar projectils a les nostres posicions. Gairebé sense adonar-me em vaig trobar aplanat dins de la trinxera amb un pànic terrible a causa de les explosions dels projectils. Al dia següent pel matí em van evacuar per estar malalt, crec que va ser a causa del gran espant que havia passat el dia anterior. L'infermeria del batalló estava situada a La Torre de l'Espanyol però vaig ser-hi poc temps ja que la malaltia va ser molt curta i aviat vaig tornar cap a les trinxeres. Allà vaig retrobar-me amb els meus companys els quals s'estaven preparant per anar de caça i em vaig unir a ells. Avançàvem per aquelles muntanyes de segona línia quan de sobte va sortir una guineu i un amic, l'Antoni Pujol també de Torredembarra, amb un bon tret la va matar. Molt contents amb la nostra cacera vam tornar cap a les trinxeres, allí vam

pelar i trossejar la nostra peça i la vam deixar tota la nit entre vinagre i alls. Al dia següent l'havíem de coure però com que ens faltaven alguns ingredients, dos companys i jo vam anar a Vinebre a buscar-los. A la primera casa on vam entrar ja hi vam trobar l'oli, després ens vam dirigir cap a la bodega on vam trobar un munt de grans botes de vi, però estaven buides. Finalment en vam trobar una de petita que estava plena, vam abocar el vi dins d'un canti i vam fugir. Al creuar un dels carrers, van començar a tirotejar-nos, menys mal que vam llançar-nos a terra i ningú va resultar ferit, fins i tot vam salvar el canti que contenia vi. Finalment en arribar a les trinxeres vam coure la carn i ens la vam menjar amb molta gana ja que en aquell lloc el menjar no era gaire abundant.

El dia 1 de juliol ens rellevaren. Anàvem en direcció a la reraguarda i quan estàvem a alguns quilòmetres de distància del front, va venir una ordre dient que el nostre batalló havia d'arreglar una carretera i fer les indicacions corresponents. Vam iniciar l'obra amb molt mala gana ja que no estàvem acostumats al pic i a la pala i finalment la vam acabar el dia 16 del mateix més.

El dia 19 de juliol vam anar fins un poble bastant apartat del front on havíem d'esperar al comandant de la 42 Divisió, Manuel Álvarez, i els altres que l'acompanyaven. Ens feren formar i el comandant va començar a explicar-nos que al cap d'una hora ens vindrien a buscar uns camions per dur-nos a fer unes operacions molt difícils: havíem de creuar el riu Ebre per la nit. Les paraules exactes del comandant van ser: "Soldats, la vostra missió es creuar el riu i posar la bandera de la nostra Divisió a la part més alta de les muntanyes de les terres de Fayon. Encara que la lluita sigui dura heu de seguir endavant ja que el que s'espanti i reculi trobarà la mort covardament".

Quan els camions van arribar, vam pujar dalt amb un gran silenci i preguntant-nos què seria de les nostres vides a partir d'aquell moment. El viatge no va ser gaire llarg; amb el mateix estat d'ànim vam baixar i vam esperar la nit. Aquelles hores d'espera van ser molt tristes i angoixoses, només es creuaven les mirades dels uns cap als altres.

Finalment va arribar la nit del 25 de juliol, la nit en la que havíem de creuar el riu Ebre. Tota la tropa va entrar a l'aigua fins a la meitat del riu caminant i l'altra meitat la vam traspasar amb barques. Vam arribar a l'altra banda del riu amb un gran silenci i amb una perfecta organització. L'enemic s'adonà de la nostra operació, però malgrat la seva desesperada resistència, al cap d'una estona els vam fer presoners.

L'armament capturat no va ser gaire important: una metralladora, un morter, diversos fusells, munició i moltes caixes que contenien boles de claus que servien per impedir el pas de la cavalleria. En aquest primer combat ja em vaig adonar de la poca humanitat, desastres, penalitats i sofriments que ens tocava passar. Companys que morien al meu costat per l'impacte de les bales, altres que queien ferits amb uns crits de dolor terribles i la resta que quedàvem vius estàvem horroritzats.

En fer-se de dia vam tornar al combat però no vam poder conquerir ni un pam de terreny de l'enemic. Per la nit ells es van atrinxerar i van rebre més tropes d'altres llocs. Es va produir un combat que només va durar mitja hora tot i que es va fer eterna. Durant aquest període de temps vaig estar amagat darrere d'una pedra que em protegia de les bales de l'enemic. Quan aquest va finalitzar, ens vam retirar a les nostres posicions per tal d'organitzar-nos i intentar un nou atac però aquest no va ser possible degut al gran nombre de baixes que teníem, entre ells el meu amic Anton Pujol. Al matí del dia següent vam tornar a l'atac, però al moment de sortir de les trinxeres l'enemic s'adonà de la nostra operació i ens va donar la benvinguda amb una cortina de projectils d'artilleria. El terra estava ple de forats provocats per l'impacte de les bales, vam haver de passar tot el dia amagats darrere de matolls i dins de clots ja que l'artilleria no deixava de disparar. Finalment, en fer-se de nit, vam tornar a les trinxeres. Vam passar tot el dia sense poder beure i sense poder menjar, jo estava tant esgotat que l'Alferes Josep no va deixar que tan sols begués aigua sinó que em va donar un got de llet suïssa i així vaig començar a reanimar-me. Vam sopar ranxo fred i gairebé sense fer la digestió vam tornar a l'atac que va durar fins la matinada. Aquest atac de nit va ser espantós ja que avançaves sense saber on anaves, just podies veure el teu company, miressis on miressis veies les explosions de les bombes de mà i senties els crits dels ferits, que els traslladaven amb les camilles, o bé dels soldats que queien morts.

Des d'aquell dia ja no es va intentar cap més atac ja que l'enemic estava molt ben armat i molt ben atrinxerat. Des d'aquell moment va començar a castigar-nos amb l'artilleria, l'aviació i tota classe d'armament. Vam resistir 12 dies aguantant la pluja de bombes i els projectils de l'artilleria.

El dia 6 d'agost, degut a la gran pressió enemiga, vam abandonar precipitadament les trinxeres. Vam fugir corrent, a l'altra banda del riu ens esperava el batalló divisonari que tenia la missió de protegir la nostra retirada. En arribar a l'altre costat del riu vaig posar-me sota d'unes roques per tal de

descansar ja que estava esgotat de tant de córrer. Al cap d'uns minuts es va presentar l'aviació tirant una gran quantitat de bombes que van fer volar la passarel·la per la qual jo havia creuat el riu. Molts soldats van quedar presoners i els que van intentar creuar el riu nedant van ser arrossegats per la corrent. La resta vam pujar a uns camions, vam anar cap a Flix i vam acampar al costat esquerre del riu entre les oliveres. Vam descansar allí vuit dies. Després em van cridar per anar a una escola de tir antiaeri que estava situada a un poble anomenat Cabacés.

El dia 13 d'agost vaig ingressar a l'escola militar; era un local molt gran que antigament havia estat un cafè i el professor que hi havia era un capità rus. El dia següent d'arribar-hi vam anar a fer exercici de tir. Vam preparar un avió de fusta amb una roda que estava situada a la part de dalt en la que s'enganxaven uns cables elèctrics que baixaven de les torres que hi havia en aquelles muntanyes. Quan deixàvem anar l'avió, aquest baixava pel cable i nosaltres amb una metralladora, a una distància de 400 metres tiràvem al blanc. Passades les proves de l'avió, continuàvem amb el tir de fusell individual. El blanc era de 40 per 20 centímetres i estava situat a una distància de 300 metres. A l'escola també estudiàvem teoria com ara calcular la velocitat d'un projectil al disparar, calcular la distància a la que un avió estava situat, etc. El poble on estava situada l'escola era divertit i les hores que teníem lliures ens ho passàvem be. Sovint anàvem al rentador públic on sempre trobàvem noies rentant, allà xerràvem, rèiem i intentàvem no pensar en les trinxeres. Abans d'anar a dormir anàvem a una casa on hi havia madrilenyes refugiades i allí organitzàvem ball. L'orquestra era una gramòfon i dues noies cantaven. Així vam passar un més, però al mateix temps, al front de l'Ebre, els combats s'anaven desenvolupant amb molta intensitat.

El dia 14 de setembre ens vam reunir amb el batalló que estava a primera línia de combat, davant de la Poble de Massaluça el qual estava en poder del General Franco.

El dia 19 de setembre va venir el relleu, pensàvem que ens portarien a la rera guarda però va ser al revés, ens van agregar a les forces que manava un comandant de brigada que es deia Lister. Aquest era un home sense escrúpols, que afusellava per qualsevol falta. La nostra nova posició estava a prop de Pàndols i Caballs i els combats es produïen al Coll del Coso i entorn la Venta de Camposines. Aquestes serres eren molt importants estratègicament i l'enemic atacava tot el dia amb l'artilleria, granades, l'aviació en la que participaven

més de trenta avions. Abans dels atacs la muntanya estava plena de pins però el quart dia de bombardejos ja no en quedava ni un. Les camilles no paraven de treure ferits, a les trinxeres els morts s'amuntegaven. Els dos amics de Vila-seca, Josep i Anton, estaven a la trinxera una mica separats l'un de l'altre aguantant l'atac. Es va presentar l'aviació, va bombardejar la nostra trinxera i va provocar una matança. El meu amic Josep va morir tapat per la terra que va aixecar una potent bomba. Vam córrer ràpidament cap on era però ja no hi havia remei ja que estava completament colgat de terra. Vam haver d'abandonar les posicions ja que era impossible aguantar més. En arribar a segona línia, vaig veure que l'altre amic de Vila-seca, l'Anton, queia ferit al mig de les dues línies. Vaig anar corrents però quan vaig arribar al seu costat vaig veure que tenia la cama travessada per una bala que li havia trencat els ossos. El vaig carregar a l'esquena i anàvem tirant pel mig del combat però cada vegada passaven les bales més a prop dels nostres caps. Era impossible continuar d'aquella manera, ens vam tirar a terra i com vaig poder vaig arrossegat-lo fins trobar un marge o una paret. Al cap d'una bona estona d'estar allí vam emprendre de nou la marxa entre barrancs; per tot arreu esclataven els míssils de l'artilleria enemiga. Finalment vam poder arribar fins al lloc de socors situat a dos quilòmetres de distància, on estava l'ambulància. Vaig arribar esgotat però molt content ja que vaig aconseguir salvar el meu amic; vam donar-nos una forta abraçada i ell va marxar cap a l'hospital. Vaig demanar al tinent metge que em fes un escrit explicant que jo m'havia encarregat de portar un ferit i tot seguit em vaig estirar sota d'un arbre ja que no m'aguantava dret. Després del descans vaig anar en busca del meu batalló però per mala sort, les forces del comandant Lister em van detenir ja que creien que intentava abandonar les trinxeres. Li vaig explicar que venia de portar un ferit, fins i tot li vaig ensenyar el paper del metge, però tot i així em van tenir presoner. Em vaig espantar molt, sobretot perquè tenia molt present la fama del comandant Lister ja que afusellava a tothom. Afortunadament, al cap de dos dies, va passar per allí el comissari de la meua companyia i vaig aprofitar per explicar-li el meu cas. L'home va recórrer la meua detenció, gràcies a la seva ajuda vaig poder marxar amb ell cap a la companyia així que possiblement li dec la vida.

En els següents dies vam estar resistint com vam poder en cotes que estaven a prop de la serra de Pàndols, de Caballs i Venta de Camposines.

El dia 5 d'octubre va venir el batalló per rellevar-nos i així nosaltres vam poder anar a segona línia a descansar i a reformar el batalló ja que estava

totalment desfet. En realitat no va ser un gran descans ja que vam dedicar-nos a fortificar la segona línia; a més havíem de fer-ho de nit ja que durant el dia resultava totalment impossible a causa de l'aviació.

El dia 9 d'octubre, el batalló que ens havia rellevat va haver d'abandonar la seva posició a causa de la gran pressió de combat que exercia l'enemic durant els atacs. Al voltant de les quatre de la tarda, ens van ordenar que ataquéssim per tal de recuperar la posició que l'altre batalló va haver d'abandonar. Quan vam avançar es va presentar l'aviació enemiga i va començar a bombardejar la nostra companyia que estava desplegada en guerrilla però vam tenir sort ja que no hi va haver cap baixa. Vam iniciar l'atac quan l'aviació va marxar i vam arribar fins les posicions enemigues. Vam estar uns minuts llançant bombes de mà però tot va ser inútil per les nostres tropes ja que l'enemic tirava com volia. El pitjor de tot va ser la retirada, podies sentir per tot arreu els crits dels que queien ferits o morts. Vaig córrer muntanya avall tant ràpid com vaig poder ja que estava terroritzat. En arribar al fons de la vall, em vaig refugiar darrera d'una roca, quan em vaig posar dret per reprendre la marxa vaig sentir el xiulet d'un projectil. No em va donar temps a tirar-me a terra i a uns tres o quatre metres davant meu va explotar una granada de morter. La forta expansió em va tirar a terra ferint-me el braç esquerre i la cama i el peu dret. Les ferides no eren molt importants per això a cop calent em vaig retirar com vaig poder fins que vaig trobar una farmaciola. Em van embenar les ferides i em van donar una fulla per evacuar. Aquell dia va haver-hi molts ferits i les ambulàncies no donaven l'abast. Els que em van curar em van dir que havia d'anar com pogués al poble d'Ascó ja que allí m'ingressarien a l'hospital de la reraguarda. A la nit no arribaven les ambulàncies i per tant els deu quilòmetres que em separaven d'aquell poble vaig haver-los de recorre a peu. Vaig emprendre la marxa a les deu de la nit i vaig estar cinc hores caminant fins que hi vaig arribar. Un cop vaig ser allí em van posar en una camilla i em van posar la injecció contra el tètanus.

Aproximadament a les cinc de la matinada van traslladar tots els ferits que estàvem allí a l'altra banda del riu amb unes barques. Allí ens esperaven les ambulàncies que ens van dur fins al poble de Guiamets. En aquest poble ens van donar un got de llet i després ens van pujar en un tren que ens va portar fins a Reus. A l'estació de tren hi havia unes altres ambulàncies que ens van traslladar fins a l'hospital de sang, un edifici anomenat El Manicomi, on ens van tornar a curar les ferides. Al dia següent per la nit ens van portar fins a l'estació del

Morell on vam pujar a un tren hospital que ens va dur fins a Barcelona. Allí ens van portar a un hospital que estava ubicat en un pavelló de la Exposició, molt a prop de Montjuïc, on em van treure la metralla que tenia. A l'hospital m'ho passava be ja que les meves ferides no eren de les més greus i per tant podia escapar-me al centre de Barcelona per passejar o per anar al cinema, això sí, una mica coix. Les ferides es van curar molt ràpid, al cap d'un més em van donar l'alta i vaig marxar cap a casa per estar 23 dies de convalescència.

Estant a Barcelona em va passar una anècdota. Durant el temps que jo vaig estar a l'hospital, van retirar la brigada internacional del front per tal que poguessin marxar cap als seus països. Varen fer la desfilada de comiat a Barcelona, jo estava mirant com passaven i de sobte un d'ells em va estirar el braç i em va posar al seu costat. Era un francès amb el que havia estat algunes estones a les trinxeres. Vaig desfilat amb ells fins al Palau Nacional de l'Exposició, allí esperava Dolores Ibarruri "la pasionaria" i un banquet de comiat. Mentre els polítics i els militars feien els seus parlaments, jo no desaprofitava l'ocasió i m'atipava de menjar i de beure ja que hi havia de tot.

El dia 5 de desembre em vaig incorporar de nou en la brigada que estava en el poble de la Bisbal de Falset. Només arribar em van donar l'ordre de marxar cap al poble d'Ulldemolins. En aquest es va reformar la brigada, ens van posar junts amb soldats d'una lleva molt més anterior a la nostra que podien ser perfectament els nostres pares.

El dia 23 de desembre, l'exèrcit del general Franco va començar una gran ofensiva per Catalunya. Va trencar el cercle per la part del riu Segre i l'exèrcit republicà no va poder aguantar la gran pressió de l'enemic. Es va provocar una mica de desordre a les trinxeres i l'exèrcit invasor va aprofitar l'avinentsa per assegurar terreny.

El següent dia, gairebé sense dinar, vam pujar a uns camions en direcció on l'enemic va trencar el front. A les cinc de la tarda vam arribar al poble de Granadella. Just vam baixar dels camions es va presentar l'aviació enemiga i va començar a tirar bombes. Com a conseqüència del bombardeig vam tenir moltes baixes, el batalló més perjudicat va ser el núm. 8.

El dia de Nadal no el vam passar del tot malament. Com que el poble de Granadella havia estat evacuat vam anar-hi per tal de veure que hi podíem trobar. Vam trobar gallines, una mica de pa i vi abundant, així vam poder alegrar una mica aquest dia tant assenyalat tot i que l'aviació va tornar per bombardejar el poble.

El dia 30 de desembre vam marxar cap a primera línia de foc on l'enemic atacava tant de dia com de nit. Els combats van ser molt forts i en cada un d'ells es produïen un munt de morts. Vaig haver de resistir tres dies de pluja de bombes, bales, granades de morter i artilleria. En tots aquests combats vaig poder veure la carnisseria més gran de tota la guerra. Un cop es va presentar l'aviació i va començar a bombardejar, jo em vaig llençar a terra amb un bastó a la boca que sempre portava penjat del coll, era per l'aire dels pulmons. Quan aquest es va acabar, vaig aixecar el cap i vaig poder veure com a un soldat que tenia al costat li faltava el tros de braç que va des del colze fins a la mà. Una de les coses que més em va impressionar va ser veure, a uns metres més endavant d'on jo era, un soldat sense cap.

Vam abandonar les posicions i en la retirada, el comissari de la companyia va morir a causa de l'explosió d'una granada de morter. Durant la retirada vaig trobar al meu amic Antoni Pujol que recollia la línia telefònica ja que quan va tornar de l'hospital el van posar al cos de transmissions.

Les poques forces que vam quedar ens vam organitzar en unes muntanyes molt altes. Mentre estava enraonant amb l'Antoni Pujol, un soldat va venir i va dir que el comandant del batalló estava ferit. Em va saber molt greu ja que era un home molt noble i vaig decidir intentar ajudar-lo. Vaig anar muntanya avall en la seva recerca. Sentia com l'Antoni Pujol em cridava aconsellant-me que tornés perquè em matarien, però en aquells moments no tenia por. Quan estava a prop d'on m'havien dit, vaig veure com venia un tanc cap a mi i em vaig amagar darrera el tronc d'un arbre. Afortunadament, quan es va acostar, vaig poder comprovar que era un dels nostres, fins i tot vam estar parlant i me'l van ensenyar. El comandant estava allà dins; estava malferit però es va alegrar molt del meu gest. Arropat pel tanc, vaig tornar cap a les nostres posicions. Evidentment tots estàvem molt contents ja que tot havia sortit bé.

Un altre dia vam estar involucrats en un combat en el que vam fracassar desastrosament, vam haver de retirar-nos. Vam marxar cap al poble de Vilanova de Prades on vam reforçar la brigada amb soldats d'artilleria que provenien de la costa. Aquest reforç va durar dos dies. Ja que al tornar al combat, vam haver de retirar-nos a segona línia en la que només vam quedar els veterans ja que els antics artillers van desaparèixer. En aquells dies tothom estava molt desmoralitzat i l'enemic no parava d'atacar per tot el front català.

El dia 10 de gener de 1939, els pocs que encara quedàvem vam sortir en direcció cap al poble de la Selva del Camp situat a pocs quilòmetres de Reus.

Al cap de quatre dies d'estar en aquest poble vaig anar fins a casa per tal de poder veure la família. Vivien en una caseta de camp amb la finalitat de lliurar-se de l'aviació enemiga. El mateix dia vaig tornar un altre cop cap a la companyia, unes estones anava caminant i altres en algun camió en el que em deixaven pujar. En arribar a la Selva del Camp, em van dir que la meua companyia ja no hi era i que ara estaven a Alcover. Vaig seguir caminant, ja de nit vaig arribar-hi i em vaig poder reunir de nou amb els meus companys. Al cap de poques hores vam haver de fugir cap a la Selva del Camp ja que l'enemic ja tenia gairebé tota la muntanya envoltada. Quan es va fer de dia, el comandant em va cridar i em nomenà cap d'una esquadra d'exploració. Vam marxar per tal de veure on estava l'enemic. Amb molta precaució vam recórrer les muntanyes més properes però no vam trobar cap rastre de l'enemic. En una de les muntanyes hi havia un castell en ruïnes. Vaig pujar a dalt de tot i vaig poder veure on estava acampat l'enemic. Ràpidament vaig donar avis a la resta de la força i es va formar una línia de combat. El castell va ser ocupat per la meua companyia i afortunadament aquesta ocupació va ser bastant breu. Perquè sense adonar-nos, l'enemic va envoltar el castell i no ens va quedar cap altre remei que lliurar-nos. Eren les tres de la tarda quan ens van fer presoners; els oficials van ser separats dels soldats i ja no els vam tornar a veure més.

El 15 de gener vaig caure presoner de les tropes manades pel General Franco. Al dia següent pel matí ens van donar una mica de menjar però ens van prendre les millors robes que teníem, a mi em van prendre la caçadora de pell. Tota l'expedició de presoners vam anar a peu fins a Lleida amb una escorta de soldats que ens vigilava. El viatge va ser penós; vam passar per camins, vam travessar muntanyes. Tenia els peus destrossats i tenia molta gana ja que no havíem menjat res. Li vaig donar a un soldat la meua cadena del rellotge i ell a canvi em va donar mig llengüet de pa. En arribar a Lleida, el primer que vam fer va ser posar-nos dins d'una antiga església. Ens van donar mig quilo de pa per cada dos, però jo estava tan cansat que em vaig estirar a terra i em vaig quedar adormit. Quan es va fer de nit, vam anar cap a l'estació. Ens van fer pujar a un tren de carrega i mentre pujàvem hi havia un oficial que feia petar el seu fuet sobre l'esquena d'alguns soldat, afortunadament a mi no em va tocar. Ens van tractar com si fòssim bestiar ja que anàvem tots de peu i ben comprimits. Després d'un llarg viatge vam arribar a un poble que es diu San Juan, a la província de Saragossa, on ens van posar en un camp de concentració. Primerament, ens van escorcollar per tal de comprovar que ningú no portés cap ganivet, maquineta

d'afaitar de fulla o qualsevol altra cosa que tallés o punxés.

Després ens van donar menjar calent, un plat de llenties. Vam passar allí tot el dia (19 de gener) i per la nit vam tornar a pujar al tren i ens van dur fins a Bilbao. Allí pujàrem a un altre tren amb destí a un poble de la província de Santander, Santofia. També ens van portar a un camp de concentració que era una antiga caserna de l'infanteria. Érem molta gent i per dormir només teníem una manta i de llit el terra. El menjar era molt dolent i molt escàs. Teníem tanta gana que fins i tot anàvem a la cuina a buscar les deixalles. De tant en tant també corria el fuet quan anaves a formar al pati, era impossible no rebre cap cop.

I D'ABRIL DE 1939 FINAL GUERRA CIVIL.

El dia 25 d'abril em van donar la llibertat i el dia 28 del mateix més vaig anar cap a casa per veure la família i vaig estar vuit dies amb ells. Quan se'm va acabar el permís, em vaig incorporar a la caixa de reclutes de Tarragona com a soldat.

Després em van destinar a Saragossa, al règim d'infanteria Girona núm. 18, com a ajudant de cuina.

A primers de setembre vaig marxar de Saragossa per incorporar-me al cos d'aviació a l'aeroport de la Verge del Camí, a la província de Lleó. Allí vaig estar vuit dies, en qualitat de dipòsit. Després, em van destinar a l'aeròdrom de Valladolid, a l'esquadrilla de bombarders Saboies 81, de metrallador a l'aparell núm. 20. Em semblava impossible el gran canvi que m'estava succeint; a les trinxeres era jo qui patia els bombardejos de l'aviació, i llavors jo vaig passar a formar part d'ells. Pel que fa a la meua situació, als dos mesos d'estar a l'esquadrilla, el capità D. Eduardo Orive m'apreciava molt. Aquest em va destinar a la direcció de l'oficina dipositària d'efectes. Aquesta direcció estava situada al centre de Valladolid i afortunadament, podia sortir de dia i de nit, fer bons amics. La veritat és que cada dia estava més bé.

El novembre de 1940 es va formar la intendència de l'exèrcit de l'aire. El tinent coronel i cap d'aquesta, D. Antonio González em va reclamar per tal que em fes responsable del dipòsit d'intendència i de l'economat pels oficials i personal militaritzat. Vaig ser molt ben respectat pels meus caps, no calia que portés uniforme i quan sortia podia anar de paisà. Cada sis mesos canviaven l'oficial del dipòsit d'intendència.

Hi havia un oficial molt jove que molt sovint m'invitava a anar amb ell al cinema o a la cerveseria. Jo estava molt content d'anar amb ell i ell també deia que li agradava molt parlar amb mi.

Per mi, amb tot el que havia hagut de passar era una satisfacció. El maig de 1941 em van ascendir a soldat de primera i cap habilitat. Vivia molt bé amb la paga d'encarregat de les dues branques d'intendència. Aquells amargs dies a les trinxeres i al camp de concentració ja eren aigua passada.

El dia 27 de maig de 1942 em van llicenciar provisionalment. Vaig poder estar a casa fins a primers de desembre, és a dir, sis mesos. Em van tornar a cridar a l'exèrcit en qualitat de mobilitzat. Em van destinar a l'aeròdrom de Reus i al cap d'un més al d'Albatàrrec (Lleida) on vaig ser cap instructor de metralladora. Lleida capital estava a deu quilòmetres i els diumenges hi anàvem amb els camions. Una nit, en sortir d'una festa a Lleida, el xofer va perdre el control del camió. Vam donar una volta de campana i com a resultat de l'accident van haver deu ferits. Les meves ferides no van ser molt greus, tenia lesions a l'interior del llavi, la cara pelada i un fort cop al pit, a la part dreta. Vaig estar un més a l'hospital i quinze dies convalescent a la companyia. Des del dia de l'accident ja no vam tornar més a Lleida, llavors anàvem a un poble que es diu Artesa de Lleida

El març de l'any 1944 es va fer un concurs individual de tir de fusell de tota la regió. Jo vaig guanyar el premi de millor tirador de Lleida i després en un altre concurs a Tarragona també vaig guanyar. A l'abril vaig anar cap a Barcelona i allí vaig estar un més tirant a blanc, però no m'interessaven les condicions en les que em tenien i em preocupava que només m'alimentessin per just sobreviure. Em van donar un escut que eren dos fusells posats en forma de "x" i amb una corona de llorer al mig. Després vaig marxar cap a Lleida i al poc temps em van reclamar a Reus. Durant el temps que hi vaig ser, cada cap de setmana anava a casa amb bicicleta.

EL DIA 31 D'OCTUBRE DE 1944 EM VAN LLIURAR LA LLICÈNCIA DEFINITIVA.

Des del dia en el que em vaig incorporar a l'exèrcit per anar a la guerra fins el dia en el que em van donar la llicència definitiva van passar sis anys i sis mesos.